

Η επιδημία και το κράτος

του Ηλία Ιωακείμογλου

Μια εκτίμηση της μεσοπρόθεσμης συγκυρίας

«Από την αρχή κιόλας της αναγγελίας του κακού, οι πλούσιοι φεύγουν, αν μπορούν, για τα εξοχικά τους σπίτια άρον-άρον» γράφει ο Fernand Braudel¹ για την επιδημία πανώλης του 1665.

«Η πανώλη πολλαπλασιάζει επίσης αυτό που θα λέγαμε ‘εγκατάλειψη θέσεων’: δημοτικοί άρχοντες, αξιωματούχοι, ιεράρχες, ξεχνούν τα καθήκοντά τους: στην Γαλλία, τα δικαστήρια μεταναστεύουν εν σώματι (...) Στο Λονδίνο, όταν εκδηλώθηκε η πανώλη στα 1664, η Αυλή εγκατέλειψε την πόλη για την Οξφόρδη, οι πλουσιότεροι έσπευσαν να κάνουν το ίδιο με τις οικογένειές τους (...) Στην πρωτεύουσα δεν γινόταν πια καμιά δίκη, οι άνθρωποι του νόμου ήταν όλοι στην ύπαιθρο». Όσο για τους φτωχούς «μένουν μόνοι, μαντρωμένοι μέσα στην μολυσμένη πόλη, όπου το κράτος τους τρέφει, τους απομονώνει, τους περιορίζει, τους επιβλέπει (...) Ο J.P. Sartre γράφει πολύ σωστά: ‘Η πανώλη δεν δρα παρά ως αυξητικός παράγοντας των ταξικών διαφορών: χτυπάει την δυστυχία, φειδωλεύεται τους πλούσιους’. Στην Σαβοΐα, όταν τελειώνει η επιδημία, οι πλούσιοι πριν ξαναγυρίσουν στα σπίτια τους που απολυμάνθηκαν όπως έπρεπε, εγκαθιστούν εκεί για μερικές ημέρες μια φτωχιά ζητιάννα, την ‘δοκιμάστρια’, η οποία αναλαμβάνει να επαληθεύσει με την ζωή της πως έχει απομακρυνθεί κάθε κίνδυνος».

Δύο αιώνες μετά, στα τελευταία χρόνια του 19ου αιώνα, βρίσκουμε μια αστική τάξη που έχει διδαχθεί από τους κοινωνικούς αγώνες της εργατικής τάξης ότι δεν μπορεί να επιδίδεται σε τέτοια αδιάντροπη φυγή και εγκατάλειψη των υποτελών τάξεων στην τύχη τους. Από όπου προκύπτει και μια σημαντική αλλαγή στις λειτουργίες του κράτους.

Οι δύο λειτουργίες του αστικού κράτους

Πρόκειται πια για μια αστική τάξη που εκσυγχρονίζει το κράτος της, υπό την πίεση των ανερχόμενων δυνάμεων της εργατικής τάξης, έτσι ώστε το αστικό κράτος να μην είναι απλώς η οργάνωση της κυριαρχίας των κεφαλαιοκρατών προκειμένου να διασφαλιστούν τα πιο άμεσα και πιο φανερά συμφέροντά τους (δηλαδή η μέγιστη δυνατή αξιοποίηση του κεφαλαίου)· το αστικό κράτος έχει εκδιπλώσει μια δεύτερη πλευρά του, που στη διάρκεια του 19ου αιώνα ήταν περιορισμένη: οργανώνει ολόκληρη την κοινωνία ώστε να διασφαλίζονται οι συνθήκες που επιτρέπουν την απρόσκοπτη λειτουργία του συστήματος², μέρα με τη μέρα, γενιά με γενιά, που επιτρέπουν δηλαδή την αναπαραγωγή του συστήματος. Σε αυτήν, την δεύτερη λειτουργία του αστικού κράτους που έχει εν πολλοίς αναπτυχθεί υπό την πίεση των αγώνων των υποτελών τάξεων, και η οποία συμβάλλει στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου, υπάγονται μεταξύ άλλων και σημαντικές πλευρές της κοινωνικής αναπαραγωγής, δηλαδή η συντήρηση και η αναπαραγωγή του εργατικού δυναμικού που το κεφάλαιο πρέπει να εκμεταλλεύεται για να αξιοποιείται (εκπαιδευτικό σύστημα, σύστημα υγείας, κοινωνική ασφάλιση, διαχείριση του θεσμού της οικογένειας, της μητρότητας, διαχείριση της ανεργίας, διαχείριση των πληθυσμών, ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους κλπ). Προκύπτει έτσι μια οργάνωση της κοινωνίας, σε συνάρτηση με τις ανάγκες της εκμετάλλευσης της εργασίας και της συντήρησης και αναπαραγωγής του συστήματος, ως αναγκαία λειτουργία του κράτους, ως οργάνωση της πολιτικής κυριαρχίας των αστών και ως πολιτικός οργανωτής της τάξης τους· χωρίς αυτήν την πλευρά της, η αστική εξουσία θα ήταν επισφαλής διότι γρήγορα θα οδηγούσε τους κυρίαρχους σε απομόνωση από τις υποτελείς κοινωνικές τάξεις, επομένως από την πλειοψηφία, ή για να πούμε το ίδιο με άλλα λόγια, χωρίς αυτήν την λειτουργία του κράτους η αστική τάξη θα έχανε πλήρως κάθε νομιμοποίηση της κυριαρχίας της, θα έχανε δηλαδή την πολιτική και ιδεολογική ηγεμονία επί των υποτελών κοινωνικών τάξεων. Επομένως, δεν της επιτρέπεται πια να τρέχει τρομοκρατημένη στην εξοχή όταν έρχεται η επιδημία· το πολιτικό προσωπικό της θα μείνει εδώ για να δώσει την μάχη της

υπεράσπισης της πολιτικής και ιδεολογικής ηγεμονίας της και εν τέλει της κυριαρχίας της.

Επιδημία, φάση πρώτη

Η επιδημία, ή οι φόβοι που αναπτύσσονται εξαιτίας μιας επιδημίας που απειλεί την συνοχή του κοινωνικού σχηματισμού με αποδιάρθρωση των κοινωνικών σχέσεων, με αναρχία ή με εξέγερση³, θέτουν την αστική τάξη μπροστά στο καθήκον να διασφαλίσει την συντήρηση και την αναπαραγωγή του συστήματος, του δικού της οικονομικού και κοινωνικού συστήματος. Για τον λόγο αυτό, στην πρώτη φάση της επιδημίας αναδεικνύει σε κύρια όψη της διοίκησής της την δεύτερη πλευρά της κρατικής εξουσίας, δηλαδή τα καθήκοντα αναπαραγωγής του συστήματος: βγάζει μέσα σε μια νύχτα την στολή του ταξικού πολέμου και φοράει τα σεμνά ενδύματα του πράου και σώφρονα Ηγεμόνα, που εκφωνεί σχέδιο και προγραμματισμό για την υπέρβαση της κρίσης στο όνομα του γενικού συμφέροντος, και προβάλλει την κρατική μηχανή ως οργάνωση ολόκληρης της κοινωνίας, ως οργάνωση που συγκεράζει τα συμφέροντα όλων των πολιτών, επομένως και των κοινωνικών τάξεων. Η οργάνωση της κυριαρχίας της μετατρέπεται σε οργάνωση ολόκληρης της κοινωνίας, της αστικής τάξης συμπεριλαμβανόμενης, εντός του κρατικού μηχανισμού.

Το δυσάρεστο για την εξουσία είναι ότι αυτό αποτελεί ευνοϊκό έδαφος για την ανάπτυξη των πιο αυθόρμητων αριστερών αξιών, της αλληλεγγύης με το «έθνος των ανθρώπων», της υπεράσπισης των αδύναμων, και της ζωής έξω από εμπορευματικές σχέσεις (με κυριότερο σύμβολο την κοινότητα των ιατρικών επαγγελματιών, όπου η παραδοσιακή ηθική της ιατρικής παίρνει την εκδίκησή της από τα Health Economics και την εμπορευματοποίηση της υγείας), ενώ ο κοινωνικός κανιβαλισμός του Λαού της Δεξιάς παραμένει περιορισμένος στις γειτονιές όπου μπορεί να εξεμεί το μίσος του προς τους άστεγους και τους μετανάστες χωρίς όμως να εκπροσωπείται προς το παρόν από τα νεοφιλελεύθερα αδέλφια του· σύντομα όμως, θα τους ξαναδούμε στους δρόμους, στην δεύτερη φάση της επιδημίας.

Επιδημία, φάση δεύτερη

Στην πρώτη φάση της επιδημίας, η κρατική λειτουργία της συντήρησης και της αναπαραγωγής του κεφαλαίου, της εδραίωσης της πολιτικής και της ιδεολογικής του υπεροχής, και τελικά της διασφάλισης του μακροπρόθεσμου συμφέροντός του, κυριαρχεί επί της κρατικής οργάνωσης της αξιοποίησης του κεφαλαίου· σε τέτοιο βαθμό μάλιστα ώστε οι καπιταλιστές είναι αναγκασμένοι να υποστούν ό,τι πιο οδυνηρό μπορούμε να φανταστούμε πως θα ήταν δυνατόν ποτέ να βιώσουν: να θέσουν σε κατάσταση ύπνου το κεφάλαιό τους, την περιουσία τους και την δυνατότητά της να απορροφά την εργασία των άλλων.

Η βασανιστική αδημονία τους να σύρουν τους μισθωτούς πίσω στη δουλειά, δεν κρύβεται, ούτε εξάλλου μπορεί να κρυφτεί από την κυβέρνηση, που με κάθε ευκαιρία σκορπάει εδώ και εκεί μεγάλα χρηματικά ποσά για να «ενισχύσει» την επιχειρηματική τάξη.

Η πρώτη φάση της επιδημίας φτάνει στο τέλος της και γρήγορα οι κυρίαρχοι θα αλλάξουν και πάλι ένδυμα για να φορέσουν τα χρώματα του ταξικού ανταγωνισμού. Οι ανάγκες της κερδοφορίας θα περάσουν σύντομα στο προσκήνιο και δεν θα αργήσει καθόλου ο καιρός που οι μισθωτοί θα κληθούν να εργαστούν επειδή ο κίνδυνος, υποτίθεται, θα έχει περάσει. Πιθανότατα, η αντίσταση που θα προβάλουν θα είναι μικρή ή ασήμαντη, επειδή οι περισσότεροι είναι πιασμένοι στην παγίδα της μισθωτής εργασίας και στην παγίδα του χρέους, όπου για να επιζήσεις οφείλεις τελικά να παρουσιάζεσαι κάθε μέρα, κάθε μήνα, στην πόρτα του εργοδότη. Δίπλα σε αυτό, στο τέλος της καραντίνας η κυβέρνηση θα έχει βοηθηθεί από όσους ενώ βρίσκονται μέσα στις γραμμές των αριστερών οργανώσεων διαχέουν την πλάνη ότι η κοινωνική αποστασιοποίηση, η καραντίνα, δεν προστατεύει τις εργαζόμενες τάξεις αλλά είναι ένα κόλπο ή μια τακτική της εξουσίας.

Η επιδημία όμως, όπως ισχυρίζεται πρόσφατη επιστημονική δημοσίευση στο περιοδικό Science⁴, πιθανότατα θα περάσει από διαδοχικά στάδια έξαρσης και υποχώρησης μέχρι το 2022. Εξάλλου, ούτε γνωρίζουμε πόσο θα μειωθεί (εάν μειωθεί) ο

ρυθμός μετάδοσης του ιού χάρη στην ζέστη του καλοκαιριού, ούτε ποιες είναι οι πιθανότητες έξαρσης της επιδημίας από την είσοδο στην χώρα μερικών εκατομμυρίων τουριστών, ούτε πόσο έντονη θα είναι η έξαρση της ασθένειας που αναμένεται το φθινόπωρο.

Αυτό όμως που γνωρίζουμε, και μάλιστα με βεβαιότητα, είναι ότι η αστική τάξη και ο οργανωτής της, το κράτος, στο μέλλον θα επιδιώξουν, με κάθε τρόπο, να ανακτήσουν το κόστος που υφίστανται από την καραντίνα της πρώτης φάσης της επιδημίας. Με προβλέψιμη την βιαιότητα που θα επιδείξουν οι κυρίαρχοι συνεχίζοντας την ίδια πολιτική που ακολουθούν από το 2010, και με τον κόσμο της εργασίας χωρίς πολιτική εκπροσώπηση, επείγει τώρα η συγκρότηση ανταγωνιστικών πολιτικών οργανώσεων των υποτελών.

1 Braudel F. (1995[1979]), *Υλικός πολιτισμός, Οικονομία και Καπιταλισμός (15ος-18ος αιώνας)*, τόμος Α': *Οι δομές της καθημερινής ζωής, το δυνατό και το αδύνατο*, Μορφωτικό Ινστιτούτο Αγροτικής Τράπεζας.

2 Μπαλιμπάρ, Ε. (1978[1973]), *Για την δικτατορία του προλεταριάτου*, εκδόσεις Οδυσσέας, σελ. 81-101
ντε Μπρυνόφ, Σ. (1983[1976]), *Κράτος και Κεφάλαιο*, εκδόσεις Θεμέλιο.

Πουλαντζάς Ν. (1975[1968]), *Πολιτική Εξουσία και Κοινωνικές Τάξεις*, εκδόσεις Θεμέλιο, Τόμος 2, σελ. 43-51

3 Γλαφυρά παραδείγματα του φόβου των κυρίαρχων τάξεων για όσα είναι ικανές να πράξουν οι υποτελείς κοινωνικές τάξεις εξαγριωμένες από την επιδημία και την διαχείρισή της αποτελούν ορισμένα δημοφιλή άρθρα των Financial Times και του Bloomberg που προειδοποιούν για το κακό που θα μπορούσε να προκύψει.

4 <https://science.sciencemag.org/content/early/2020/04/14/science.abb5793>

Πηγή: <https://www.alterthess.gr>